

КОЛОМОЄЦЬ ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Запорізький національний університет,
декан юридичного факультету, доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
член-кореспондент НАПрН України

ОБМЕЖЕННЯ ЯК ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ: ВЕКТОРИ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ

Одним із ефективних засобів запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних з корупцією, згідно із законодавством України, є обмеження (їх ще вважають «спеціальними», враховуючи особливість сфери та суб'єктів вчинення). Поряд із заборонами, які взагалі унеможливають будь-які діяння осіб, уповноважених на виконання завдань і функцій держави або місцевого самоврядування, а також осіб, які дорівнюють до останніх, обмеження посідають своє чільне місце, що й зумовлює потребу концентрації уваги на використанні їх ресурсу. Варто одразу зазначити, що серед всього розмаїття обмежень, які передбачені для вищезазначених осіб у законодавстві України, обмеження щодо вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, відрізняються своєю специфікою, що знову ж таки свідчить на користь використання назви «спеціальні» для їх позначення. Окрім сфери, суб'єктів, щодо яких такі обмеження впроваджені (про що вже зазначалося), специфіка їх ресурсу зумовлена також їх цільовою спрямованістю (усунення будь-яких передумов, безпосередньо пов'язаних із можливістю вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, із використанням будь-яких пільг, переваг, ресурсу публічної служби задля задоволення власних інтересів або інтересів третіх осіб, навіть після припинення публічно-службової діяльності), специфікою унормування засад (як правило, у базовому антикорупційному законі, із можливою деталізацією у підзаконних актах та рекомендаціях НАЗК). Аналіз законодавства свідчить про те, що унормовано засади «традиційних» обмежень, які знайшли своє закріплення і у законодавстві більшості зарубіжних країн, серед яких: обмеження щодо суміщення та сумісництва з іншими видами діяльності (аналог «зовнішньої», «іншої оплачуваної» у зарубіжному законодавстві), щодо одержання подарунків, щодо роботи близьких осіб (стосовно переліку яких та сфери їх діяльності вже протягом тривалого часу точаться наукові дискусії із обґрунтуванням потреби їх перегляду та нормативної модифікації), щодо використання свого службового становища (обмеження, яке у назві і передбачає використання слова «обмеження», однак яке за своєю природою фактично є кримінально-правовим, що й зумовлює його відмежування від решти «спеціальних» обмежень та зміни унормованих засад), після припинення публічно-службової діяльності (аналог зарубіжного

«обмеження після звільнення»). Їх концентрація в окремому розділі базового антикорупційного законодавчого акту свідчить про те, що законодавець виділяє певні родові спільні риси для унормування відповідних відносин у засобів регулювання, а отже виокремлення «обмежень щодо попередження протиправних діянь, пов'язаних із корупцією» в якості елементу системи законодавства. В той же час детальний аналіз наявних законодавчих положень зумовлює вирішення питань, пов'язаних із визначенням кола інших нормативно-правових актів, які деталізують засади врегулювання відносин з використанням обмежень (як тих які підготовлені іншими суб'єктами нормотворення (рекомендації, затверджені наказом НАЗК), так і тих, які прийняті Верховною Радою України (законодавчі акти, які наприклад, визначають види діяльності, щодо суміщення яких закріплено дозвіл для публічних службовців, однак специфічні ознаки яких, для відмежування їх від заборони, містять саме ці акти). Значна кількість таких актів, їх різна юридична сила, зміст зумовлюють активну різноваріативну правозастосовну діяльність у зазначеній сфері відносин, а також потребу активізації нормопроектної діяльності щодо удосконалення таких актів (наприклад, поряд з іншими, знову у березні 2019 року підготовлено законопроект щодо розширення сфери можливої спільної роботи публічних службовців з близькими особами за рахунок освітянської, культурної, медичної, спортивної галузей відносин). Обмеження є цілком прийнятним засобом регулювання відповідних відносин, запобігання вчиненню правопорушення, пов'язаним з корупцією, однак використання їх обмежень («мета» у реалізації прав особи) має відповідати певним стандартам. Серед останніх слід виокремити: а) обов'язкова законодавча регламентація як визначення обмеження, його змісту, так і засад застосування. Саме законодавча (а не підзаконна) регламентація забезпечує визначеність засад відносин особи, яка застосовує і особі, щодо якої здійснюється застосування обмеження. При цьому як термінологічна визначеність є важливою, так і змістовна (без оціночних понять, узагальнених, «відкритих» формулювань) та процедурна аналогії. б) особливої значимості набувають саме «межі» (як основна складова змісту), які, з одного боку, не мають зачіпати основних прав, свобод людини і громадянина і, з іншого боку, мати обов'язкову «прив'язку» до спеціального статусу – до реалізації наданих владних повноважень у публічно-службовій сфері відносин задля забезпечення реалізації та захисту публічних інтересів. Акцент варто зробити на визначенні «межі» між приватними інтересами такої особи, яка наділена владними повноваженнями у сфері публічно-службової діяльності, та публічним інтересам – інтересам, задля реалізації та захисту якого вона і перебуває на публічній службі. Якщо межа є чіткою, визначеною, зрозумілою, прозорою – ресурс використання обмеження максимальним, ефективним, цілеспрямованим. Будь-які інші варіанти породжують й зовсім іншу результативність. в) обмеження має бути цільовим – «задля реаліза-

ції та захисту публічного інтересу», «реалізації завдань і функцій держави». При цьому варто пам'ятати, що зміст обмеження та мета його впровадження мають бути спів розмірними (без будь-яких «перебільшень» щодо одного окремого елементу), домірними. Не можна особі, як перебуває на публічній службі і якій задля цього надано публічно-владні повноваження, заборонити будь-яке сумісництво, яке пов'язане із реалізацією її абсолютних прав як людини і громадянина (наприклад, на авторство щодо підготовленого нею твору). Обмеження має бути безпосередньо пов'язаним із усуненням тих перешкод, які б і «заважали» особі, яка перебуває на публічній службі, максимально концентрувати свої зусилля на виконанні передбачених для неї завдань і функцій задля реалізації та захисту публічного інтересу, «служіння публічному інтересу», а також на використання ресурсу публічної служби задля задоволення своїх приватних інтересів або ж інтересів інших осіб (навіть після припинення «служінню публічному інтересу»). Обмеження мають суто цільовий характер, а отже й виконують цільову функцію.

Саме ці стандарти мають слугувати основою для законодавчого закріплення їх засад у національному законодавстві із максимальним забезпеченням ефективності і результатами правозастосування у зазначеній сфері суспільних відносин.

Список використаної літератури:

1. Рабінович С.П. Правообмеження у Загальній декларації прав людини: юридичний та естетичний виміри. Вісник Національної академії правових наук України. 2018. Том 25. № 3. С. 46-61.
2. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»/ за заг.ред. Т.О. Коломоець, В.К. Колпакова. Запоріжжя; Видавничий дім «Гельветика», 2019. 588 с.

Ключові слова: обмеження, вектор, законодавство, публічна служба, правопорушення, пов'язані з корупцією, ресурс.

Ключевые слова: ограничения, вектор, законодательство, публичная служба, правонарушения, связанные с коррупцией, ресурс.

Key words: restrictions, vector, legislation, public service, offenses related to corruption, resource.